بەش کوردی

کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی

زانکۆی سەلاحەددین

بابەت : مۆرفۆلۆجی

ناوی مامۆستا: پ.ی.د. بدرخان سلێمان

ساڵی خوێندن: 2023–2024

کۆرسی دووەم

پەرتووکی کۆرس
Course Book

1. ناوی کۆرس	کۆرسی وەرزی
2. ناوی مامۆستای بەر پرس	پ.ی.د بەدرخان سولەیمان عەلی
3. بەش/ کۆلێژ	پەروەردەی بنەڕەتی/ بەشی کوردی
4. پەیوەندی	ئیمێل: badrkhan.ali@su.edu.krd ژمارەی تەلەفۆن (بەپەی ئارەزوو):
5. یەکەی خوێندن (بە سەعات) لە هەفتەیەک	بۆ نموونە تیۆری: 3 پراکتیک:
6. ژمارەی کارکردن	**ئامادەبوونی مامۆستای وانەبێژ بۆ قوتابیان لە ماوەی هەفتەیەکدا (3) کاتژمێرە.** هەروەها لەحەفتەیەکدا بەنزیکی (1) کاتژمێر بۆ وەڵامدانەوەی پرسیاری قوتابییەکان و قسەکردن لەسەر سەرچاوەو بابەتی تری پەیوەندیدار بە وانەکەوە تەرخان دەکرێ، ئەم کات بەخشینەش بەشێوەیەکی دیاری نەکراو و نافەرمییە.
7. کۆدی کۆرس	BEK401
8. پرۆفایەلی مامۆستا	بڕوانامەی بەکالۆریۆس: زانکۆی سەلاحەددین/ هەولێر، کۆلیژی ئاداب ، بەشی کوردی، 1997 بڕوانامەی ماستەر: زانکۆی بەغدا، کۆلیژی پەروەردەی ئیبنولروشد ، بەشی کوردی، 2006 بڕوانامەی دکتۆرا: زانکۆی سلێمانی، فاکەڵتی زانستە مرۆڤایەتییەکان، سکوڵی زمان ، بەشی کوردی، 2015 ساڵی دامەزراندن: 1997 خزمەت لەزانکۆ: لە 2007 ە وە تا ئێستا نازناوی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر
9. وشە سەرەکیەکان	**واتا، ناونان، پەیوەندی واتایی، جۆرەکانی واتا، سینۆنیم، هایپۆنیم، ئەنتۆنیم، کێڵگەی واتایی، گۆ{انی واتا، نیشانەی واتایی ، واتاسازی ڕستە.**
10. ناوەرۆکی گشتی کۆرس:	

- گرنگی خوێندنی کۆرسەکە (بابەتەکە)
- تێگەیشتنی چەمکی سەرەکی کۆرسەکە

- بنەما وبیرۆزی کۆرسەکە
- زانینی تەواو بە لایەنە گرنگیەکانی بابەتەکە
- زانین وتێگەیشتنی پێویست بۆ دابین کردنی هەڵی کار

گرینگی خوێندنی ئەم کۆرسە لەوەدا دەردەکەوێت،
ئەم بابەتە پێشتر لە قۆناغەکانی خوێندن لە بابەتی زمانیدا نەخوێنراوە ، بۆیە بۆ یەکەم جار قوتابی بابەتێک وەردەگرێ کە پەیوەندی بە لایەنی واتاییەوە هەیە و شارەزای ئەو بابەتە شاراوانە دەبێ کە پێشتر وەکو پرسیارێکی بێ وەڵام مابۆوە، لەبارەی واتای وشە و ڕستە و پەویەندی واتایی نێوان وشەکان و ئەو تەمومژیانەی لە ئاخاوتن و وشە و رستەدا درکی پێ دەکردن بەڵام وەڵامێکی دروستی لانەبوو لەم بابەتەدا سەرجەم ئەو لایەنانە بۆی ڕوون دەبێتەوە.

11. ئامانجەکانی کۆرس

پرۆگرامی وانەی واتاسازی بریتییە لە باسکردنی واتا وەکو زانستێکی زمان کە بەشێکی گرنگی زمانانسیە و یەکێکە لە ئاستە سەرەکییەکانی زمان. ئامانج تیایدا شارەزابوونی (قوتابی/خوێندکار)ە بەم بابەتە لە بەشی زمانی کوردیدا، کە پێویستە شارەزاییان هەبێ لەسەرجەم ئاستەکانی زمان. واتاسازیش دانەیەکی گرنگی ئەو ئاستەیە، بۆیە پێویستە شارەزایی و زانیاری تەواویان لە واتاو چەمک و پێناسەی واتاو جۆرەکانی واتاو تەم ومژە واتاییەکان و پەیوەندی نێوان وشەو واتا، رستەو واتا، پەیوەندی نێوان فۆرم و واتا و لە هێمادا هەبێ، بۆ ئەوەی بتوانن جۆرەکانی وشە و رستە لە رووی هاوواتایی و پەیوەندییە واتاییەکان جیا بکەنەوەو زانیاری لەبارەی ئەم لایەنە پەیدا بکەن کە پێشتر وەریان نەگرتووە. بەتایبەتی کە لە کتێبە مەنهەجییەکانی وانەی کوردی قۆناغی پێشتری خوێندنیان تاڕادەیەک شارەزاییان لە رستەسازی و وشەسازی پەیدا کردووە، بەڵام لە رووی واتاوە شارەزاییان لە رستەو وشەدا نییە و پەیوەندی نێوان رێزمان و واتاسازییان لا روون نییە. لە رێگای ئەم وانەیەو پرۆگرامەکانی وانەکە کەلێنی زانیارییەکانیان لەم بوارەدا پڕ دەبێتەوە. ئەم بابەتە کاریگەری دەبێ لەسەر قوتابی/خوێندکار لە رووی بەکارهێنانی زمان و واتای وشەکان و شارەزابوونی لە چەندین جۆری دانە فەرهەنگییەکان کە دەبێتە یارمەتیدەر بۆ پاراوکردنی ئاخاوتن و دەوڵەمەندبوونی فەرهەنگی واتایی مێشکیان و چۆنیەتی بەکارهێنانی دانە فەرهەنگی و ئیدیۆم و دانە واتاییەکانی زمان لە شوێنی خۆیدا، هەروەها باشتر بەکارهێنانی کۆمەڵەوشە بەیەکەوەهاتوەکان و باش بەکارهێنانی بنەماکانی پیادەکردنی دیالۆگ، یارمەتیدەریش دەبێ بۆ دروست تێگەیشتن و خوێندنەوەی دەق و دەقی نێو کتێبەکانی قوتابخانە.

12. ئەرکەکانی قوتابی

پێویستە قوتابی لە چالاکیی و بەشداری نێو پۆل لەتێکڕای ساڵی خوێندن، کە ئەمانە لەخۆدەگرێت:(ئامادەبوون و پابەندبوون، سمیناری ماوە کورت سەبارەت بەچەمکێکی تایبەت لەنێو بەرنامەی داواکراو ، خوێندنەوەی پەرتووکی پەیوەست بەباتەکەو نمایشکردنی پوختەیەکی لەماوەی (5) خولەکدا لەپۆل ، ئامادەیی بۆ تاقیکردنەوەی ماوە کورت و لەناکاو، بەشداری لە راڤەی بابەتەکە لە نێو پۆلدا)

13. رێگەی وانە ووتنەوە

لەم وانەیەدا چەندین شێواز بەکاردەهێنری بۆ گەیشتن بەئامانجەکان و گەیاندنی زانیارییەکان بۆ قوتابی/خوێندکار وەکو رێگای ئامادەکاری،کە تیایدا بابەتەکان بە قوتابیان دەدرێ لەگەڵ بەکارهێنانی چەند رێگایەکی دیکەی وەکو رێگای گفتوگۆ و پرسیار و وەڵام لەپێناو دەوڵەمەند کردنی بابەتەکەو باشتر گەیاندنی زانیارییەکان. بەکارهێنانی هەریەک لەم شێوازانەش بەپێی سروشتی بابەتی وانەکەو بوونی سەرچاوەو هۆکاری پێویستی لەبەردەستدا بوو دەگۆڕێ.

14. سیستەمی هەڵسەنگاندن

یەکەم: لە (40%)ی نمرەکان، تایبەتە بە کۆششی ساڵانەی قوتابی، کە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەبن:

1. **لە 15% تاقیکردنەوەی یەکەم**
2. **لە 15% تاقیکردنەوەی دووەم**
3. **لە 10% چالاکیی و بەشداری نێو پۆل لەتێکڕای ساڵی خوێندن، کە ئەمانە لەخۆدەگرێت: (ئامادەکردنی ڕاپۆرت و پێشکەشکردنی لەناو پۆلادا، خوێندنەوەی پەرتووکی پەیوەست بەباتەکەو نمایشکردنی پوختەیەکی لەماوەی (5) خولەکدا لەپۆل ، ئامادەیی بۆ تاقیکردنەوەی ماوە کورت و لەناکاو، بەشداری لە راڤەی بابەتەکە لە نێو پۆلدا) دووەم: لە (60%)ی نمرەکان، تایبەتە بە تاقیکردنەوەی ناوەندی کۆتایی ساڵ، کە کاتی دیاریکردن و دەستپێکردنی لەکاتی خۆی دیاری دەکرێت.**

15. دەرئەنجامەکانی فێربوون

قوتابی بەڕێز..

وەرگرتنی ئەم کۆرسە بەتەواوی لەلایەن بەڕێزتانەوە، بەو مەرجەی ئامادەیی و پابەندیی تەواوت هەبێت لەگەڵیدا، هەروەها بەسەرنجەوە بەشداری تێدا بکەیت و بەدواداچوونت هەبێت بۆ سەرچاوەکانی، ئەوا بەدڵنیاییەوە لەچەند لایەنێکەوە گەش دەکەیت، کە بریتین لەم لایەن و بوارانەی ژیانت:

یەکەم: ئەم کۆرسە زانیاری و چەمک و زاراوەیەکی زۆرت پێ ئاشنا دەکات سەبارەت بە دروستی ئاخاوتن و ئاگاداربوون لە واتا جۆراوجۆرەکانی وشە و ڕستە و بەکارهێنانی لە شوێنی خۆیدا.

دووەم: شارەزابوون لە شێوازەکانی ئاخوتن و بەکارهێنانی دەروبەری زمانی و نازمانی لە ئاخاوتندا کە دەبێتە هۆی دەوڵەمەندبوونی فەرهەنگی ئاخاوتنی تاک و شارەزابوون لە ئیدیۆم و لادانە زمانییەکان کە لە ئاخاوتنی ڕۆژانەدا زۆر دووبارە دەبنەوە بەمەش کەسایەتیت لە رووی زمانەوە دەوڵەمەند دەبێ و زاڵ دەبی بەسەر گرفتەکانی ئاخاوتن لە رووی فەرهەنگ و ریزکردنی رستەدا.

سێیەم: توانستێکی باشت پێدەبەخشی بۆ بەشداریکردن لە ئاخاوتن و شارەزابوون لە گفتوگۆو هێنانەوەی نموونە و ئیدیۆم لە ئاخاوتندا کە ئاخاوتنەکەت بەهێز دەکا و گفتوگۆکانت روونتر و پاراوتر دەکا.

16. لیستی سەرچاوە

1- **هۆگر مەحموود فەرەج، پراگماتیکی واتای نیشانەکان، نامەی دکتۆرا.**
2- **پەروین عوسمان عەللاف، واتاو وەرگێران.**
3- **عەبدوڵڵا عەزیز محەمەد، گۆڕانی واتای وشە لە زمانی کوردیدا، نامەی ماستەر.**
4- **د. عەبدولواحێد مشیر دزەیی، کاریگەری دەروونی لە بواری راگەیاندندا.**
5- **واتاسازی، وەرگێرانی: د. یوسف شەریف سەعید.**
6- **ئارا علی ئەحمەد،واتایا شێوازی.**
7- **د. عەبدولواحێد مشیر دزەیی، واتاسازی.**
8- **د. عەبدولواحید مشیر دزەیی ، پراگماتیک.**
9- **د.محمد معروف فتاح، زمانەوانی.**

10- د. محەمەد مەعروف فەتاح، لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان.

11- هۆگر مەحموود فەرەج، بوارە واتاییەکان، نامەی ماستەر.

12- بێخاڵ سەعید، واتاسازی وشە، نامەی ماستەر.

13- سەباح رەشید، هاوبێژی و فرەواتایی لە گیرەکدا، نامەی ماستەر.

14- تالیب حسێن عەلی، هەندێ لایەن لە پەیوەندی نێوان رستەو واتا لە کوردیدا، نامەی دکتۆرا.

15- د.قەیس کاکل تۆفیق، پەیوەندییەکانی نێو دەق، نامەی دکتۆرا.

16- ئاڤێستا کەمال مەحموود، پراگماتیکی رستەی پرسیار و فەرمان.

17- دارا حەمید، پەیوەندییە واتاییەکان لە زمانی کوردیدا، نامەی ماستەر.

18- د. محەمەد مەحوی، هێما و زانستی هێما.

19- د. عەبدولواحێد مشیرەیی دزەیی، لادانی واتایی، مجلە کلیە اللغات، عدد2007/13.

20- د. محمد محمد یونس علي، مقدمه في علمي الدلاله والتخاطب.

21- منذر العیاشي، اللسانیات و الدلاله الکلمه،

22- د. احمد مختار عمر،علم الدلاله.

23- ف. بالمر، ت: مجید عبدالحلیم الماشگه، علم الدلاله.

24- رولان بارت، ت: محمد البکري، مبادیء في علم الادله.

25- د.عزمی اسلام،مفهوم المعنی.

26- د. بدرخان سلیمان علی، لێکەوتەی ئاخاوتەیی لە رۆمانی کوردیدا، نامەی دکتۆرا.

27- علدالمطلب عبدالله، کردەی ئاخاوتەیی لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا، نامەی ماستەر.

28- شێرزاد سەبری، واتا دناڤبەرا سیمانتیک و پراگماتیکدا.

29- کۆرش سەفەوی ، و: شێروان حسین، ناسینی واتاسازی.

17. بابەتەکان	
حەفتەی ١: پەیوەندییە واتاییەکان: 1 - پەیوەندی ستوونی: أ-سینۆنیم حەفتەی ٢: ب- واتادژی ج- داپۆشین حەفتەی ٢: د- بەش لەگشت ە- جیاوازي حەفتەی ٤: پەیوەندی ئاسۆیی حەفتەی ٥: تەمومژی واتایی: فرەواتایی حەفتەی ٦: هاوبێژی حەفتەی ٧: کێڵگە واتاییەکان.	

حەفتەی ٨: گەشەو گۆڕانی واتا: **حەفتەی ٩: 1- تەسکبوونەوەی واتا 2- فراوانبوونی واتا 3- بەرزبوونەوەی واتا** **4- نزمبوونەوەی واتا** **حەفتەی ١٠: واتاسازی رستە** **حەفتەی١١: واتاسازی رستە** **حەفتەی ١٢: واتاسازی رستە** **حەفتەی ١٣: واتاسازی رستە**	
18. **بابەتی پراکتیک** (ئەگەر هەبێت)	
نییە	

19. **تاقیکردنەوەکان**

چەند نموونەیەک لە پرسیارەکان، کە شێوەی داڕشتن و وەلامی کورت و شیکردنەوە و هەڵبژاردن و نووسینی وتاری لەخۆ دەگرن:

1- **کۆتی هەڵبژاردنی کرداری (گوێگرتن) چییەو چ جۆرە بکەرو بەرکارێک هەڵدەبژێرێ؟**

2- **سینۆنیم چییە؟ جۆرەکانی چین؟ هەریەکەیان بەکورتی و بەنمونەوە روونبکەوە**

3- **ئەو دانە زمانیانە چ جۆرە پەیوەندییەکیان لە نێواندا هەیە: (ئەمساڵ لەپار گەرمتر نیە)، (دەسک و دەرگاو ماڵ)، (ئاسمانX زەوی) (تاریک، رووناک)، (ترێ- هەنار) (گوڵێکی ڕەندە)، (منداڵەکە شیر دەخواتەوە) (گە، گا، ستان، دان) ، (ژنهێنان ، شووکردن).**

4- **چۆن دەتوانی واتادژی تەواو و واتادژی پێچەوانە لێک جیا بکەیەوە، بەنموونەوە روونی بکەرەوە.**

5- **کێڵگەی واتایی چییە؟ تایبەتمەندییەکانی کێڵگە واتاییەکان باس بکە.**

6- **ئەم دانە زمانیانە، چ تەمومژیەکیان تێدایە؟ جۆرەکانیان بنووسە: (ئاش، زمان، دووڕوو، ماوە ،مۆر، چوون،، تانە، شین ، بەردانەوە،)**

7- **لە واتای هۆشەکیدا وشە خاوەنی چەند سیمایەکی جیاکەرەوەی بنەڕەتین، ئەو وشانەی خوارەوە خاوەنی چ سیمایەکی جیاکەرەوەن بیاننووسە؟ (ئافرەت، دار، گوڵ، قوتابخانە)**

8- **بەکورتی بۆچوونی ئۆگدن و ریچاردز لەبارەی ناونان و پەیوەندی نێوان ئاماژە و ئاماژەبۆکراو و بیرو سێگۆشەی واتایی رونبکەوە.**

20. **تێبینی تر: قوتابییان دەتوانن نزیک لە سەرچاوە دیاریکراوەکانی نێو ئەم کۆرس بووکە، لەچوارچێوەی کۆرس بووکەکە دەربچن و بەدواداچوونی زیاتر بکەن بۆ بابەتەکە، هەروەها دەتوانن لەسەرچاوەی ترەوە باس لەو شتانە بکەن کە من باسم کردوون..**

21. **پێداچوونەوەی هاوەڵ: م. شوکر محمد صالح**